

Goochelen met Hot Spots

Door: Victor A.C. Remouchamps Luitenant kolonel der artillerie (b.d.)

Militair en politiek analist

Inleiding

Politiek multitasken schijnt een talent te zijn, dat niet veel Westerse politici bezitten. Zij hebben vooral veel moeite om op het gebied van buitenlands beleid de ballen in de lucht te houden. Uit de ontwikkelingen van de laatste twee jaar blijkt Putin daar beter in te zijn. Bovendien heeft hij de gave een bal te laten vallen op momenten dat het hem beter uitkomt, en ballen in de lucht te houden om westerse politici op het verkeerde been te zetten. Op dit moment goochelt Putin met *hot spots* Belarus (Belarus, Wit-Rusland), Donbass en Syrië. Omdat de Russische media uitvoerig berichten over successen in het Midden Oosten, de ontwikkelingen in Belarus blijven volgen en geen letter meer wordt besteed aan de Donbass, lijkt het er op dat Putin zijn pijlen heeft gericht op het Midden Oosten, en Belarus en Donbass voorlopig in de hoge hoed blijven?

Onlangs heeft de kleine Tsaar in het Kremlin een toespraak gehouden voor de leden van de Federatieraad¹, *Duma*², Ministerraad, leiders van de Russisch-Orthodoxe Kerk, en de eigenaren van de belangrijkste (staats) media. Kort gesteld: de vertegenwoordigers van de macht in Rusland, Putins “*inner circle*”. Attente waarnemers konden drie opmerkelijke feiten vaststellen: het volledig negeren van binnenlandse problemen, geen woord over de Donbass en voorts zijn gepassioneerde betoog over de rol die Rusland in het Midden Oosten gedwongen is te spelen.

Het is duidelijk. Door in zijn toespraak het accent op het Midden Oosten te leggen, lijkt hij de ongunstige ontwikkelingen in de Donbass³ te willen verbloemen. Lijkt, want Putin houdt angstvallig zijn troefkaarten voor de buitenwereld (buiten het Kremlin dus ook voor de Russische bevolking) tegen de borst. In dit artikel zal een actualisering van die ontwikkelingen in het oosten van de Oekraïne worden gegeven.

Doch eerst een paar woorden over de problematiek in Syrië en Irak.....

Bij de oplossing van de problemen in de zandbak van het Midden Oosten, is een aantal krachtenvelden bepalend voor een effectieve reactie op IS terreurdaden. Allereerst Rusland versus het Westen, Rusland versus terroristische structuren die de toestand in het Kaukasus kunnen beïnvloeden, en Rusland versus Turkije en de NAVO. Over de verhouding met het Westen zijn in 2015 veel artikelen geschreven in diverse militaire vakbladen; een uitgebreide verhandeling over de inhoud van de twee laatste krachtenvelden kan worden gelezen in het nog niet gepubliceerde artikel “*Kalief versus Tsaar*” en in dit artikel zullen aan het laatste krachtenveld een “paar woorden” worden besteed.

¹ De Federatieraad (Russisch: *Совет Федерации*) is het Hogerhuis van de Federatieve Vergadering van Rusland (het parlement van de Russische Federatie).

² De Russische Tweede Kamer.

³ Samenvoeging van “Don” en het “Bassin” het gebied aan weerszijden van de rivier.

Door het opzettelijk neerschieten van een Russisch gevechtsvliegtuig, de sluimerende aantrekkingskracht van Ankara voor Turks-etnische minderheden in het hart en aan de oostgrens van Rusland, alsmede de groeiende spanningen op gas- en oliegebied, zijn de Kalief en de Tsaar geen dikke vrienden meer. In het artikel *“Kalief versus Tsaar”* is vastgesteld waar het in het Midden Oosten echt om draait; nl. productie en transport van olie en (schalie)gas en vooral de illegale olie- en gastransacties aan de pomp (oliebron) en transactiemarkten op Turks grondgebied.⁴ In tegenstelling tot andere islamitische landen en Rusland, kan Turkije geen beroep doen op eigen fossiele energiebronnen en is er daarom op gebrand zoveel mogelijk revenuen van transport, opslag en afzet binnen te halen. Pijpleidingen en havens spelen daarbij een belangrijke rol en in het geval van de verhouding tussen Rusland en Turkije, met Iran op het reservebankje, zijn drie pijpleidingen en een gasveld van belang:

- de Bakoe–Tblisi–Ceyhan oliepijpleiding;
- de zgn. Islamitische (gas)pijpleiding die vanuit Iran naar Syrische havens⁵ loopt;
- de geplande gaspijpleiding vanuit Qatar via Syrië naar Turkije waar die moet aansluiten op de min of meer “werkeloze” Nabucco-pijpleiding,⁶ en
- de exploitatie van grote gasvelden bij Tartus⁷ en Homs.

De drie pijpleidingen in een oogopslag

In het begin van het huidige millennium zijn Rusland en Iran er in geslaagd te voorkomen dat de 1760 kilometer lange Bakoe–Tblisi–Ceyhan oliepijpleiding in Kazakstan zou beginnen. Het was de bedoeling dat naast olie uit Azerbeidzjan, ook olie uit Centraal Azië naar de Middellandse Zee

⁴ Volgens een artikel van Afmed Nafeez van het *Institute for Policy Research & Development* in het Britse dagblad *The Guardian* uit 2013, is de betrokkenheid van Groot-Brittannië en de Verenigde Staten bij het conflict in Syrië niet alleen ingegeven door puur humane overwegingen, maar ook of misschien wel hoofdzakelijk door het oliebelang.

⁵ De 1500 kilometer pijpleiding zou moeten lopen van Asaluyeh waar het grootste aardgasveld van de wereld ligt, via de Zuidelijke Pars (in het grensgebied van Sunitische Qatar en Shiitisch Iran) naar Damascus. Van die 1500 kilometer ligt 225 km in Iran, 500 km in Irak en 500-700 km in Syrië. De mogelijkheid om de pijpleiding over Middellandse Zee bodem naar Griekenland door te trekken werd opgehouden. De pijpleiding die de betrokken landen de naam *Shiitisch Islamitische Pijpleiding* gaven, zou in de periode 2014-2016 operationeel moeten zijn.

⁶ Oorspronkelijk was de pijpleiding bedoeld om aardgas uit Iran en Turkmenistan naar Europa te brengen. Omdat Europa geen aardgas uit Iran wilde invoeren, en Rusland door zijn grote invloed in Turkmenistan het land belette (verbod) aardgas toe te leveren, wordt er nauwelijks gas door de pijpleiding getransporteerd.

⁷ Rusland is de grootste huurder van havenfaciliteiten.

getransporteerd zou worden, waardoor de revenuen voor Turkije hoger zouden worden. Dat is mislukt.

Door de 'Islamitische' pijpleiding zou Turkije, dat als de belangrijkste transporteur van gas wordt beschouwd, buiten spel worden gezet. De gaspijpleiding van Qatar⁸ naar Turkije, die de Europese afhankelijkheid van Rusland zou moeten verminderen, was gepland te lopen over het grondgebied van Jordanië en Syrië. Dat Syrië sterke banden onderhield met Rusland en Iran was voor het uitbreken van de Syrische burgeroorlog en de explosieve expansie van IS al een groot probleem voor de levering van aardgas aan Europa.

Verschillende experts beweren dan ook dat de Westerse eis tot regimeverandering in Syrië, vooral economisch georiënteerd is. De Syrische burgeroorlog is een streep door de rekening geweest voor Europa en Turkije. Rusland daarentegen profiteert van de gasvelden in Syrië. De economische voordelen verdwijnen in de zakken van Rusland.

Is het een stilte voor de storm?

Verschuiving speerpunten buitenlands beleid.

Als iemand onverhoeds een vraag stelt over de toestand in het oosten van de Oekraïne, blijft het stil in het Kremlin of hij krijgt in het gunstigste geval het obligate nietszeggende antwoord dat *"de uitvoering van het Minsk II akkoord naar tevredenheid verloopt"*. Daar kan de vragensteller het mee doen. Geen mediabombardement van manipulerende berichten, geen woord in een belangrijke toespraak voor de *Inner Circle* over de ontwikkelingen in de Donbass. Geen woord over de grote boosdoener: de Oekraïense *"junta"* (waarmee de op democratische wijze gekozen regering van Poroshenko wordt bedoeld). Geen woord over de resultaten van de *"regeringen"* van de bezette gebieden. Geen woord over een oplossing voor de huidige problemen op de Krim waar bewoners al bijna een maand zonder elektriciteit zitten.⁹ Het lijkt er op dat Putin het vastlopen van zijn Oekraïens avontuur, zijn mislukte streven om het geïndustrialiseerde deel van Oekraïne, de Donbass-regio, permanent onder Russisch bestuur te brengen en zijn plan om de bezette gebieden - *Novorossya*¹⁰ - als een tumor binnen Oekraïne te laten voortwoekeren, buiten de internationale mediaschijnwerper wil houden. Het is een bevestiging van verschuivingen in de speerpunten van het Russische buitenlands beleid.

Ondanks die *"radiostilte"* waardoor een argeloze lezer zou kunnen denken dat de zaken voor Kyiv eindelijk in de goede richting gaan, blijft de toestand in het oosten van de Oekraïne een bron van voortdurende zorg. Voor Kyiv en denkers in Brussel.

Militaire situatie

⁸ De gasreserves van Qatar zijn 25 keer die van Nederland. Het betreft conventioneel aardgas dat vergelijkbaar is met het aardgas in Slochteren en voor het grootste deel als LNG, vloeibaar aardgas, wordt verkocht.

⁹ Nationalistische verzetsstrijders, afkomstig van de Krim, hebben een aantal elektriciteitsmasten opgeblazen, die vanuit Oekraïne de Krim van elektriciteit voorzagen.

¹⁰ *Novorossya*: "Nieuw Rusland", een strook land dat loopt van Kharkiv tot Odesa.

De Russische reguliere eenheden zijn samen met hun proxy bondgenoten er niet in geslaagd om hun militaire doelstellingen te halen. Van de oorspronkelijke doelen is alleen het bezetten en vernietigen van de luchthaven van Donetsk succesvol geweest. Het innemen van de provinciehoofdstad Kharkiv en de havenstad Odesa is mislukt en deze zijn nog steeds vast in handen van Poroshenko's strijdkrachten. Het gevolg is dat "DPR" en "LPR"¹¹ gebieden afgesloten worden door sterke Oekraïense eenheden met een volume van ongeveer 40.000 man en 350 tanks, gecommandeerd door geharde officieren en gevuld met hoog gemotiveerde manschappen; een mix van vrijwilligers en goed bewapende en getrainde dienstplichtigen. Geholpen door de financiële en militaire steun van het Westen, heeft de Oekraïense grondcomponent in het afgelopen jaar een metamorfose ondergaan. De slagkracht van die strijdmacht groeit dagelijks.

De Russen hebben de strijdkrachten van hun bondgenoten in de Donbass georganiseerd en versterkt, waardoor nu twee volledig uitgeruste legerkorpsen gereed voor actie staan. Toch valt een vergelijking van de wederzijdse gevechtskracht in hun nadeel uit. De belangrijkste reden is de toenemende gevechtskracht van de Oekraïense grondcomponent, maar ook de uitdunning van eigen eenheden doordat veel Russische huurlingen het bezette gebied om verschillende redenen verlaten. Enerzijds door het gebrek aan actie, anderzijds doordat de zeer onregelmatige betalingen door de corrupte militaire leiding van de proxy legertjes en hun Russische meesters, waarbij niet aan de huurlingen wordt uitbetaald en het geld in eigen zakken verdwijnt.

De "wapenstilstand" die tijdens het vredesoverleg in Minsk werd gesloten, kent dientengevolge alleen plaatselijke "successen". Vanaf oktober vinden er langs de gehele scheidingslijn dagelijks nog steeds provocerende acties plaats door proxy eenheden van compagniesgrootte. Niet alleen met handvuurwapens, maar ook met 82 mm en 120 mm mortieren, en boordwapens van pantserinfanterievoertuigen. Door die acties zijn er sinds het ondertekenen van MINSK II tientallen Oekraïense militaire gedood of gewond geraakt.¹²

De economische situatie

De situatie in het oosten van de Oekraïne wordt met de dag slechter. In de bezette gebieden leven meer dan een miljoen mensen onder steeds slechter wordende omstandigheden. Donbass werd in het verleden aangeduid als het "*hart van Oekraïne*", omdat de twee provincies in de periode voor het uitbreken van de gewelddadigheden ruim 30 % van de export van Oekraïne dekten. De rest van Oekraïne steunt voornamelijk op de landbouw en veeteelt. De Donbass was tijdens de periode van de Sovjet Unie één van de meest geïndustrialiseerde centra. Het kolenareaal strekte zich uit tot ver in het gebied van de Russische Federatie en was met een volume van 10 miljard kubieke meter fossiele brandstof

¹¹ Engelse afkorting van de Volksrepubliek Donetsk (*Donetsk Peoples Republic/DPR*) en de Volksrepubliek Luhansk (*Luhansk Peoples Republic/LPR*)

¹² Aantallen doden sedert het begin van de vijandelijkheden: 14.342 militairen sinds 2013 en (naar schatting) 5600 burgers. Het aantal gewonden is een veelvoud van deze aantallen. Totaal zijn er vanaf april 2014 tot november 2015 al 9.098 doden en 20.732 gewonden gevallen aan de zijde van de Oekraïense strijdkrachten, burgers en de separatisten. Het aantal doden en gewonden aan Russische zijde is onbekend.

Leeggeroofde fabrieken

het op vier na grootste kolenveld van Europa. Dat kolenveld voedde decennia lang de metaalindustrie in het oosten van de Oekraïne.

Vóór 2014 werd het staal uit de metaalindustrie vooral verwerkt in de Russische wapenindustrie. Dat staal werd o.m. gebruikt voor de fabricage van motoren voor helikopters en twaalf verschillende typen intercontinentale ballistische geleide projectielen, inclusief de fabricage van reservedelen. Ook het onderhoud van de genoemde wapensystemen was in de Donbass geconcentreerd. Sedert de bezetting van de Donbass heeft Rusland bijna de gehele industrie gestript. Tientallen fabrieken en bedrijven zijn ontmanteld en naar het Russische moederland getransporteerd. Delen van installaties die door hun omvang en gewicht te groot waren en niet getransporteerd konden worden, zijn verschroot. Onder de weggevoerde onderdelen waren machines van de beroemde "TOPAZ" fabriek die systemen fabriceerden voor de militaire elektronische oorlogsvoering en de "DONETS" fabriek, gespecialiseerd in ontwikkeling en fabricage van groeikristallen voor micro-elektronische producten.

De kolenmijnen worden doorlopend door collaborerende Oekraïners geplunderd en de productie afgevoerd naar Rusland.

Oekraïne moet nu zelf kolen importeren om in de energiebehoefte te kunnen voorzien. Had Oekraïne in 2014 nog 400.000 ton kolen nodig, dit jaar heeft de regering al 800.000 ton in het buitenland moeten bestellen.

Door ontmanteling en plundering van de twee belangrijkste industrieën is de economie van de regio ten dode opgeschreven. Werkgelegenheid voor zover die nog bestaat, is gemiddeld slechts 20% van de oorspronkelijke situatie. Veel werkloze werknemers zijn in maffiacircuits terechtgekomen, zoals illegale kolenmijnen waarvan de “eigenaren” hun producten verkopen aan de Russische maffia.

De sociale situatie

Putin heeft het beleid aangepast voor het in leven houden van 2,6 miljoen ontheemde Oekraïners die door de gewelddadigheden naar Rusland waren gevlucht. Geen opvang in de regio, maar doorsturen naar diverse regio's van de Russische Federatie. Doorsturen op basis van aantallen, waarbij geen rekening werd gehouden met talenten, opleiding en ervaring van het arbeidende deel van die ontheemden. Het gevolg was dat uitstekend opgeleide en gespecialiseerde werknemers alleen als eenvoudige handarbeiders (met het daarbij behorende minimale salaris) aan de slag konden gaan. Een doelbewuste keuze van de Russische overheid om te voorkomen dat migranten een succesvolle vervolgcariëre in Rusland zouden kunnen opbouwen.

Vanaf 1 november mogen alleen migranten uit de Donbass in Rusland verblijven. Andere migranten mogen slechts 90 dagen blijven en het is onduidelijk welk lot hen daarna wacht. De verwachting is echter dat op termijn ook migranten uit de Donbass onder deze maatregel gaan vallen. In een artikel van de *Deutsche Welle*¹³ wordt ook gemeld dat Donbass-migrantten geen beroep meer kunnen doen op een medische behandeling in Rusland. De oblast *Prokhorivka* heeft de levering van Russisch gas aan de Donbass-regio gestopt, waardoor het gros van de inwoners geen verwarming meer heeft. Ondanks de hachelijke veiligheid en economische situatie van de regio, hebben geruchten over een tijdelijk verblijf in Rusland en het wegvallen van medische verzorging een omgekeerde migrantenstroom vanuit Rusland naar de Donbass-regio gegenereerd. Volgens *Russia 24*, een staatsmediabedrijf, keren dagelijks 130-150 mensen terug naar hun voormalige haardsteden.

Opties?

Voor de toekomst van de Donbass-regio lijken slechts twee opties levensvatbaar:

- Oekraïne wacht totdat Rusland haar deel van de MINSK II overeenkomst uitvoert m.a.w. controle over de grens wordt overgedragen aan de regering van Kyiv; Russische militaire eenheden worden teruggetrokken en Russische huurlingen de Donbass-regio verlaten. Dat kan op termijn de motivatie van de strijdkrachten van de “volksrepublieken” ondermijnen en daardoor kan een vergelijkbare toestand als in de “*Serbska Kraina*”¹⁴ en “*Republiek Serpska*” ontstaan. Moskouse inwoners kunnen dan wellicht van de Donbass opnieuw naar Rusland emigreren.

¹³ Vergelijkbaar met de vroegere Nederlandse Wereldomroep.

¹⁴ Van 1991 tot 1995 was een deel van het grondgebied van Kroatië bezet door Servische Kroaten die gesteund werden door het toenmalige Joegoslavische leger. Toen die steun wegviel en het Kroatische leger aan sterkte had gewonnen, werd de “*Serbska Kraina*” in 1995 door het Kroatische leger aangevallen en bezet.

- Oekraïne ziet af van de totaal verwoeste Donbass-regio. De kosten voor het herstel van de vernietigde infrastructuur zijn astronomisch en de regering in Kyiv zal nog jaren opgezadeld worden met het herstel van de regio. Tijdens de herstelperiode is het onmogelijk om de economie van de regio nieuw leven in te blazen. Bovendien blijft de Donbass bezet door inwoners die een afkeer hebben van de regering in Kyiv. De rest emigreert dan mogelijk naar West-Europa. Wanneer door een grondwetswijziging vertegenwoordigers in de *Rada*¹⁵ komen, zal het streven naar aansluiting bij het Westen (EU en NATO) constant worden gedwarsboomd. Anderzijds heeft Rusland duidelijk gemaakt dat het niet zit te wachten op aansluiting van de Donbass bij de Russische Federatie. Het Kremlin wenst op geen enkele manier verantwoordelijk te worden voor het betalen van de herstellkosten. Rusland heeft voorlopig aan de misère in de Krim zijn handen vol.

Het lijkt er dus op dat de regering in Kyiv een keuze moet maken: kiezen voor een Westers-georiënteerde politiek met een open markt, waarbij waar de wetten worden gerespecteerd, of een politiek accepteren, die door binnenlandse tegenstand niet aan hervormingen toekomt. Een klein, maar invloedrijk deel van de bevolking zal nl. permanent blijven streven naar aansluiting bij Rusland. De “volksrepublieken” zullen jarenlang blijven fungeren als het “Paard van Troje”. Een situatie die op den duur garant staat voor een economische en politieke zelfmoord.

En het Westen dan?

Ook Europa zal moeten kiezen en dat ziet er voor Moskou rooskleuriger uit dan voor Kyiv. Besluit Europa dat de Oekraïne op termijn deel kan gaan uitmaken van de Westerse samenleving, dan zal de kwakkelende Oekraïense economie gesubsidieerd moeten worden. Omdat een sterk, goed uitgerust en hoog gemotiveerd Oekraïens leger de enige garantie is dat Rusland terughoudend zal zijn en blijven om opnieuw een greep naar Kyiv te doen, moeten de gestarte verbeteringen doorgezet worden. Beide maatregelen kosten bakken Euro's.

Maarde ontwikkelingen binnen en buiten het Midden Oosten hebben ongunstige effecten voor de Oekraïne. Groeiende migrantenstromen van en naar de Donbass-regio, krimpende financiële en kwalitatief magere militaire steun¹⁶ door de USA. Tevens afkalvende en naar Rusland draaiende politieke steun van de voornaamste Europese bondgenoten. Wanneer Frankrijk onverhoopt een regering krijgt met het FN van Marine Le Pen, zal ongetwijfeld worden besloten om de sancties tegen Rusland¹⁷ op te schorten als tegenprestatie voor hun onvolprezen steun bij de bestrijding van IS in Syrië en Irak. Duitsland is druk doende achter de schermen contacten te leggen met de Russen om de uitvoering van het Nordstream-2 project weer nieuw leven in te blazen.¹⁸ Dat kan alleen

¹⁵ *Rada*: De Oekraïense volksvertegenwoordiging.

¹⁶ De meeste Humvees die Amerika aan Oekraïne heeft geleverd, zijn meer dan dertig jaar oud en moeten volledig worden gereviseerd voordat deze door de Oekraïense eenheden kunnen worden gebruikt.

¹⁷ De huidige minister-president Manuel Valls heeft al publiekelijk laten weten dat het in Frankrijks belang is om “het huidige sanctiebeleid te herzien”.

¹⁸ Het “OMV *Aktiengesellschaft*” is in deze onderhandelingen de Duitse tegenspeler van Rusland.

wanneer de economische relatie tussen Rusland en Duitsland weer “hersteld” is. Italië’ s minister van Buitenlandse Zaken Paolo Gentiloni stelde dat “de banden met Rusland moeten blijven bestaan.”

De Litouwse minister van Buitenlandse Zaken; Linas Linkevecius, stelde in een interview dat “Het Westen niets geleerd heeft van Moskou’ s agressie in Georgië en Oekraïne. En dat op pragmatische gronden pogingen om samen te werken met Rusland in Syrië, de start is van het oude spel van “verzoening” en van het opnieuw starten van het proces van “het verbeteren van de relaties.” Het Westen (de EU en NAVO) stelt aanvankelijk keiharde eisen aan Rusland, om vervolgens na een paar maanden deze eisen in de ijskast te zetten, zodat men weer over kan gaan tot de orde van de dag en dat een “pragmatische en verantwoordelijke opstelling” meer succes heeft dan een verharding van de tegenstellingen.

Al met al, wijzen die ontwikkelingen niet op een stevig Europees streven Oekraïne tegen elke prijs aan boord te halen en te houden.

Integendeel.

Mocht dat een juiste observatie zijn dan kan Europa geconfronteerd worden met een nieuwe volksverhuizing uit het oosten. Miljoenen Oekraïners zullen dan bij *Mutti Merkel* op de deur bonzen en het is dan maar de vraag of die opnieuw zal zeggen “*wir schaffen daß*”.

De grote illusionist speelt met ballen

Putin heeft een balletje laten vallen in de verwachting dat Europa zijn handen zal uitstrekken om dit balletje op te vangen. Hij is allang bezig om andere balletjes in de lucht te houden en bezig te bedenken wat het volgende balletje is, dat moet worden losgelaten om zijn belangen waar ook ter wereld te verstevigen.